

СТЕФАН СТАНЧЕВ

ПРЕДГОВОР

chitanka.info

„Горко на всеки, който не свърже своята съдба със съдбата на народа, защото той не само няма да намери спокойствие, но ще загуби всяка вътрешна опора и ще бъде изложен на презрението на народа като плевел, поникнал на пътя“ — тази мисъл на писателя-реалист Готфрид Келер, от дневника му, преди повече от сто години, разкрива най-ясно основната характерна черта на неговата личност, светоглед и творчество. Две особености определят характера и облика на художественото му дело: дълбока и неразривна връзка с живота и борбите на швейцарския народ и реалистическото им изобразяване. Като един от най-значителните епически писатели на 19 век той принадлежи на световната литература.

Обществено-политическата му дейност и литературно дело отразяват изострената класова борба по време на гражданская война през 1840 г. между реакционните кантони и демократичното бургерство, което с оръжие в ръка се бори срещу черквата и господствуващата аристокрация. В началото на 19 в. много швейцарски градове все още пазели своя средновековен облик: ровове, градски стени и порти и др. Начело на управлението стояла аристокрацията. Класовите различия в обществения живот се пазели. Но идеите на Френската буржоазна революция проникват в Швейцария, гражданско съсловие все по-открито и решително изявява своите права, и през 1831 г. Цюрих и други кантони заменят аристократичната република с модерна конституционна буржоазна държава. Бързото капиталистическо развитие променя съотношението на класовите сили и обществени отношения.

Готфрид Келер е роден на 19 юли 1819 г. в Цюрих в семейството на дърводелец. Баща на писателя бил републиканец и участвувал дейно в обществено-политическия живот, застъпвал идеята за национално единство в Швейцария, опитвал се да пише стихове, рисувал и обичал да чете. Майката, макар и да получила незначително образование, била природно умна, което особено личи от писмата й, написани с ясна подредба на мислите, с усет за език, със сполучлива характеристика на лица и събития и с известна склонност към хумор.

Останал в ранно детство без баща, Готфрид Келер отрано познава грижите и борбата с живота. Поради демонстрация срещу един учител 15-годишният ученик бива изключен от кантоналното индустритално училище и по този начин е лишен от възможността да

получи по-високо и системно образование. Той отрано осъзнава своя творчески дар и дълго време живее с мисълта, че е роден живописец.

За неговото развитие и израстване допринася двегодишният му престой в Мюнхен (1840–1842 г.), където идва с оскудни средства, за да учи живопис. Тук бъдещият писател преживява лишения, глад, неуспехи и съмнения, но обогатява своя духовен живот и стига до убеждението, че живописта не е негово призвание. Тази борба за определяне на жизненото поприще и дарование Келер възсъздава художествено по-късно в автобиографичния роман „Зеленият Хайнрих“.

Завръщането на Г. Келер от Мюнхен съвпада с много важен момент от историята на Цюрих и Швейцария, а именно с борбите между демократично настроеното гражданско съсловие и консерваторите. За раздвижване на политическия живот в Швейцария и Цюрих съществено допринасят намерилите тук политическо убежище немски прогресивни писатели и учени, подгонени от немската реакция след Юлската революция. Келер се сближава с кръга на немските политически емигранти, изпитва влиянието на техните демократично-революционни възгледи и се оформява като политически поет, надживявайки романтичните си склонности и живописеца в себе си.

Политическата поезия и цялата немска мисъл до буржоазната революция от 1848 г. решително се революционизират. Поезията се намира до известна степен под влияние на радикалния хуманизъм на Фойербах. Немската литература през 40-те години взема дейно участие в борбата на граждanskото съсловие срещу феодалната монархия за обединението на Германия върху демократични основи. Поезията има изострено политически и агитационен характер. Поети като Хервег, Дингелщет, Фрайлиграт и др. пишат революционно-политически песни. За социалното съдържание на тази лирика допринася създаването в Германия на масов пролетариат и първите организирани борби — въстанието на силезийските тъкачи през 1844 г., въстанието на пражките текстилци и др.

Под влияние на политическите поети Хервег, Фрайлиграт и др. Келер пише усилено поезия. През периода 1842–1848 г. разцъфтява поетическият му талант. Поезията до 1848 г. е посветена на актуалната тематика на гражданская война в Швейцария и на събитията на

германската революция. Той защищава буржоазно-демократическата свобода срещу черквата и аристокрацията и се бори срещу теорията „изкуството за изкуството“. Поетът лично участвува с оръжие в ръка в политическите борби и чрез своите стихове се утвърждава като политически поет. С пламенни риторически слова той напада политическите и духовни реакционери и пее възхвала на свободата.

През 1846 г. излиза втората стихосбирка на поета — връхната точка на лирическото му творчество. Основният тон е все още романтично обагрен, но в пламенния патос на тези стихотворения се долавя онова жизнеутвърдително отношение към действителността, което по-късно става основа на творческото му дело.

Някои от тези стихотворения имат философско-дидактичен характер, други разкриват фанатичната му страст за правда и свобода и топло чувство и жив интерес към вълнуващите проблеми на времето. Стихотворения като „Йезуитски поход“, „Песен за родината“, „Всичко или нищо“, „Изстрелите на Тел“, „Партиен живот“ и много други разкриват любовта на поета към родината, жаждата за свобода и независимост и смъртната омраза към тираните.

Готфрид Келер посреща февруарската и мартенска революция от 1848 г. с радост. В своя дневник той отбелязва: „В света се извършват сега неща, които смело трябва да се проучат... Необикновено велико е това, което става: Виена, Берлин, Париж; липсва само Петербург...“ А на 2 май пише: „Златистите къдици на нашата младеж ще посивеят в тази борба... Сърцето ми трепти от радост, когато си помисля, че съм съвременник. Горко на всеки, който не свърже своята съдба със съдбата на народа. Големият куп от безразлични трябва да бъде унищен. Който не е с нас, той е против нас. Нека всеки вземе участие в делото, което ще ускори развръзката!...“

Тези пламенни слова разкриват положителното отношение на поета към революцията и той активно участвува в политическите борби в Цюрих, които довеждат на власт ново буржоазно-либерално правителство.

По внушение на някои професори от Цюрих и политически деятели и почитатели на Келер новото правителство отпуска на поета стипендия, за да получи по-високо образование. Той се насочва към прочутия университет в Хайделберг, където в продължение на две години (1848–1850) слуша лекции по история и право, по естетика и

история на литературата. Но за неговото мирогледно и творческо развитие и утвърждаване решителна роля изиграват лекциите на Лудвиг Фойербах, който по това време е поканен от прогресивното студентство да чете лекции в Хайделберг.

Както е известно, Фойербах изгражда своето философско учение върху материалистическа основа. В противовес на Хегел той учи, че не съзнанието е първично, а животът, че нашите представи и понятия се извличат от фактите. Природата е обект на човешкото мислене и поведение; тя не е вече мислещо одухотворено от абсолютния дух същество, а сетивна действителност. Схващането за природата и разбирането, че духовното се явява само като дейност на мозъка, изключват съществуването на бога.

Г. Келер възприема тези схващания на Фойербах и особено демократично-републиканските тенденции във възгledа му за живота и пламенното му отношение към природата. Сега поетът се освобождава от отвлечеността на романтизма и си създава материалистическо светоразбиране и реалистически метод за художествено претворяване на действителността.

Годините 1850–1855 Келер прекарва в Берлин. Това са години на борба за себеутвърждаване и узряване на писателския му дар. Идването му тук съвпада с потушаването на революцията от 1848 г. в Прусия и със засилването на реакцията. Тронът и черквата се обединяват за борба срещу демократическите сили. През 1849 г. е отменен либералният изборен закон. Цензурана се засилва, а всички държавни учреждения се прочистват от неблагонадеждните елементи.

В Берлин Келер стои на страна от политическия живот. Той се бори да се утвърди като писател, бори се с безпаричието и немотията, защото стипендията и незначителните хонорари не му осигуряват спокойна работа и живот.

Разгромът на революцията от 1848/49 г. означаваше за Германия не само поражение на прогресивните идеи във философията и литературата, но и отмирane на онези здрави кълнове на едно развитие, които се появиха през периода преди революцията.

През време на настъпилата реакция в обществено-политическия живот се създава литература, която влиза в компромис с немската буржоазия и оправдава бързото разрастване на капитализма в Германия. От друга страна, тази литература придобива по тематика и

разработка провинциален характер въпреки опозиционното ѝ отношение към възходящия капитализъм. Докато големите реалисти на френската, английската и руската литература изразиха своето опозиционно емоционално отношение към капитализма в изострена критика на неговите противоречия, то на немската литература липсваща това критическо отношение.

Поражението на революцията не води при Келер до промени в поведението му на писател-реалист, свързан с борбите на своя народ. Напротив, той се завръща в своята демократична родина и като човек и писател се включва в разгорещените борби, за да разгърне и утвърди своите творчески сили, за да създаде голяма литература, отговаряща на неговите демократически убеждения.

Годините в Берлин (1850–1855) са посветени главно на работата върху романа „Зеленият Хайнрих“, който излиза в 4 тома от 1851 до 1855 г. Възникването на романа ни отвежда към годините, преживени в Мюнхен, към борбата за себенамиране и утвърждаване. В първата редакция героят му е мечтателен, романтически настроен млад живописец, неспособен за активно отношение към действителността. Той е пасивен, а разочарованията от действителността го довеждат до самоубийство. Този образ се родее с така наречените „проблемни натури“, характерни за дребнобуржоазната интелигенция преди мартенската революция, неспособна за практически живот. Революцията от 1848 г. я изтръгва жестоко от нейния илюзорен свят.

Романът носи силно биографични черти. След като Келер се приобщава към философията на Фойербах, той престава да търси „щастietо“ и смисъла на живота в надзвездния мир на мечтите и в романтичния блян и отправя поглед към реалния свят, към обществения живот. Сега той се стреми да разрешава въпросите на естетиката и на художественото творчество в духа на материалистическата философия. „Светът стана за мене — пише той на Баумгартен — безкрайно по-прекрасен и по-дълбок, животът по-скъп и по-интензивен, смъртта — по-сериозна и по-значителна и с всичка сила изисква от мене да изпълня замислите си, да очистя и просветя съзнанието си.“

Докато до 1848 г. Келер мислеше, че материализмът ще погуби поезията и красотата, то сега, и до края на живота си, той твърди, че единствено само материализмът е онази философия и естетика, които

могат да създадат истинска красота. В пълна хармония със своите демократически възгледи той счита материализма за много важно оръжие в борбата срещу реакцията. Преди всичко поетът се стреми да опознае живота в неговата цялост и да изживее неговата красота. За него сега красиво е всичко онова, което е действително. Своя идеал за красота Келер е изразил в стихотворението „Пролог към Шилеровите тържества!“ (1859), написано по случай 100 години от раждането на Шилер. В него между другото се казва: «Не, не е красота това, което умилилително ни проповядват вятырничавите лицемери, които си играят с двусмислени понятия и се мъчат да скрият под маска същността на нещата... И не онова е красота, което рисува света и съдбините на човека като детска приказка, крийки се боязливо от светата истина — не, красота има, когато сграбчиш същността на живота, хвърлиш я в огъня и оттам тя излиза пречистена, просветлена, освободена от случайното и единна в себе си... Само красотата води към най-висша свобода...»

Новият естетически идеал отвежда писателя към дълбоко опознаване на родната природа и бита на трудовия народ. Новото светоотношение се превръща в движеща сила в художественото му творчество. Най-ярко доказателство за извършеното развитие от романтизъм към реализъм са първата и втората редакция на романа «Зеленият Хайнрих». Във втората редакция основната тенденция на романа е коренно променена: героят надживява своите романтични илюзии и става деен член на обществото, извършвайки общественополезен труд. Песимистичният завършък на първата редакция се превръща в оптимистичен.

Писателят изобразява във втората редакция на романа изграждането на личността в зависимост от променилите се обществени отношения. Условията, които създават реалистически отправления човек, са според него: семейната среда, училището, религията, любовта към изкуството и политиката. Под въздействието на тези условия се изгражда дейният човек, отправен с лице към живота.

Силата и значението на художественото творчество на Готфрид Келер се изявява обаче в неговите новели. Той е първомайсторът на реалистическата новела и създава най-висши образци в немската литература през 19 век. С право немският писател Паул Хайзе го

нарича «Шекспир на новелата», а известният драматург, съвременник на Келер, Ото Лудвиг, изтъквайки богатството на тоновете, колорита и красотата, с които Келер рисува швейцарската природа и бит, сравнява новелите му с платната на Тициан и Джорджоне.

Първият том цикъл новели «Хората от Зелдвила» (1856) е изграден върху обществено-историческа основа, върху единен колорит и атмосфера на обществена среда и природа. Тези новели свързват духа на романтичната новела с действителното съдържание на реалистическия разказ за родината.

Зелдвила, малък град «някъде в Швейцария», със своите всекидневни отношения образува фона на цяла редица от събития и лица.

Новелите «Нацупения Панкрац» и «Госпожа Регел Амрайн и малкият ѝ син» разкриват елементи на лични преживявания и стоят в тясна връзка с автобиографичния роман на писателя.

Основната идея на новелата «Госпожа Регел Амрайн и малкият ѝ син» е съзнанието за постигнато единство между личен и обществен живот, като мисленето и поведението на отделната личност са подчинени на тази нерушима връзка; осъществяването на тази идея създава личността, истинския демократ.

Сред най-хубавите новели в този том са «Тримата праведни гребенари» и «Ромео и Жулиета на село». В тях се разкрива силата на специфично келеровския реализъм.

С рядък хумор и сатира Келер възсъздава майсторски в «Тримата праведни гребенари» тесногръдието, безхарактерността и подлостта на трима младежи, които са изправени пред закона и наредбите на полицията, а в личния си живот се ръководят от egoистични и скъпернически подбуди. Заплетеното действие се разрешава гротескно, като единият от героите измамва другите двама.

Демократично настроеният писател се бори срещу редица пороци, за чистота в човешките отношения, за честен труд и искреност. Като същевременно от неговия критически поглед не отбягват отношения и явления в капиталистическото общество, които неизбежно водят към конфликти, към противоречия, които той с хумор и сарказъм изнася на показ.

Най-сполучливата новела от цикъла «Зелдвила» е «Ромео и Жулиета на село», в която се изобразява трагедията на двама млади.

Фабулата е много обикновена и същевременно типична за капиталистическото развитие на Швейцария. Двама заможни селяни в своя стремеж към по-голяма собственост, подбуждани от алчност и egoизъм, заорават от чуждата, безстопанства нива между именията им все повече бразди, докато стават съседи. Така възникват враждебни, непримириими отношения, стига се до борба и процеси за окончателно обсебване на нивата и взаимно разорение. Тази вражда се пренася върху любещите се млади хора и ги довежда до трагично разрешение — самоубийство.

В края на новелата авторът разобличава лицемерния морал на «общественото мнение», когато говори за външните обстоятелства на трагичните любовни отношения, за «деморализирането и подивяването на страстите». Келер е на страната на младите влюбени, които по силата на новите обществени отношения и морал, почиващи на завист, алчност и egoизъм и изключващи истински и чисти чувства, трябва да загинат.

Чрез крайното изостряне на единичния случай се стига до типично обществено-морални конфликти и норми на поведение, които най-често са трагично обагрени. Мисълта на автора е, че с всестранното проникване на капитализма в цялостния обществен живот се рушат идилично-патриархалните отношения и моралните добродетели.

Обитателите на измисления от Келер град Зелдвила са обикновено предприемчиви на младини хора, изобразени с всичките им всекидневни дребни навици и интереси, хора, затънали в еснафско, провинциално самодоволство, из което само малцина успяват да се измъкнат. Келер изгражда образи на швейцарци, най-вече дребни буржоа, които добре познава и възсыздава с рядък хумор: той ги рисува просто, естествено, без излишни фрази и надут патос, като постига жива характеристика на всяко лице. Превес взема обаче здравото, естественото, правдивото.

Хуморът, с който авторът изобразява своите герои, крие известни следи от иронията на немския романтизъм, която е израз на безсилие спрямо действителността. Но у Келер дълбоката любов на реалиста към всичко действително и народностно, изпълненото със състрадание разбиране на всяка човешка беда и неуспех превръщат романтичната ирония в специфично келеровски хумор. Хуморът на Келер не е лека

игра, повод за смях или леко осмиване на слабости; той е израз на нравственото му разбиране и отношение към света. Келер обича своя народ и чрез бащинското си отношение, със своя хумор го поучава, съветва, възпитава.

Целият цикъл новели «Хората от Зелдвила» е така построен, че обществената закономерност образува общия фон, върху който отделните новели се отклояват, запазили своята новелистична завършеност.

Новелистичната форма дава на писателя възможността да се съсредоточи върху отделния човек и неговото възпитание, за да израсне като гражданин на общността. Чрез тази форма Келер успява да изобрази общественото развитие само като перспектива. В изображението всичко остава истинско, непосредствено, реалистически дадено. Утопията дава една чиста, трагична и изпълнена със здрав хумор атмосфера, извисена над всекидневните произшествия.

Новелите от I том на «Хората от Зелдвила» по богатство на съдържанието, по чистота на нравствените чувства, по дълбочина на разбирането на човешкия живот, по богатство и художественост на езика могат да се отнесат към най-значителните творби на световната литература.

Когато Келер се завръща в Цюрих след седемгодишно престояване в Германия, той намира своята родина променена. Преди всичко бързо се строи: прокарват се пътища и железници“ развива се индустрията, особено копринената, основават се кредитни банки. Капитализът бързо се разраства и руши патриархално-еснафските отношения. Фабриките погълщат труда на жени и деца, създава се пролетариатът. Тези промени в икономическия и политическия живот не остават скрити за Келер и в предговора към втория том на цикъла новели „Хората от Зелдвила“ той пише за настъпилите промени в живота на града Зелдвила.

Келер участва в политическия живот, отблизо наблюдава и проучва народа и неговия бит, пише стихове по различни поводи и статии против погрешната политика на кантоните, против нечовешката експлоатация на детския труд в текстилната промишленост.

В продължение на 15 години писателят работи като секретар на кантоналния съвет и отдава всичките си морални и физически сили в

служба на своя народ. През това време той се откъсва от своето творчество. Едва през 1872 г. излиза вторият том на „Хората от Зелдвила“, който обхваща новелите „Дрехите правят човека“, „Ковач на щастието си“, „Любовните писма“, „Дитеген“, „Изчезналата усмивка“. В предговора към тези новели, вследствие на дълбоките икономически и социални промени през втората половина на 19 в., Келер отбелязва, че с истинския град Зелдвила е извършена такава промяна, че неговият непроменен през вековете характер се е променил за по-малко от едно десетилетие и заплашва да се превърне в своя противоположност. „Спекулативни сделки с акции, облигации, с памук или коприна са оплели душата на зелдвилици. От политическия живот те почти са се отчуждили.“ Писателят ясно съзнава, че развитието на капитализма в Швейцария руши патриархално-дребнобуржоазните отношения и бит.

Макар различни по сюжет, тези новели разкриват зрялото реалистично изкуство на писателя и неговото разбиране за нравственото и справедливото в живота. При изображението на лицата и тяхната съдба Келер рязко изтъква противоречието между истина и лъжа, илюзия и действителност и с любов подчертава здравото, дейното, естественото.

Той е чужд на всяко естетизиращо стилизиране. Оттук и отрицателното му отношение към пресъздаване на далечни по време събития, а при епическото изображение на локални събития е чужд на всяка употреба на диалектни езикови форми.

Като изхожда от живота на народа в демократична Швейцария, писателят свързва личния живот на своите герои с обществените прояви и събития, с народните тържества, така че отделната личност израства, възпитава се и се утвърждава като член на една народностна общност с патриотично гражданско съзнание. Чрез живото взаимодействие с околната природна и обществена среда героите изявяват своите качества, намират своето място и дейност в живота, като същевременно се постига широко и пълно епическо повествование.

Езикът на тези новели е ритмично раздвижен, разкрива чудна музика и богата образност.

През 1877 г. Келер отпечатва своите „Цюрихски новели“, от които най-значителната е „Знамето на седемте справедливци“, в която

е изобразена борбата на прогресивно-радикалната партия срещу аристокрацията, йезуитите и черквата. Сюжетът е почерпен от борбите на швейцарския народ — извоюване на швейцарската конституция от 1848 г. и как под натиска на бързото капиталистическо развитие старите са изостанали назад пред повелята на деня и признават победата на младото поколение.

Една страница от миналото бива предадена живо, близо до новото време. Лица и събития приемат съвременен облик, дадени са и техните политически и морални качества. Девизът на седемте стари ветерани е „Другарство в свобода“. Тук е прокарано като основна мисъл разбирането, че отделната личност не трябва да забравя общността и в минути на опасност и беда да оказва помощ.

Писателят запазва социалните различия между гражданите и мисли, че те биха могли да се изгладят чрез лични усилия и труд. Той не разбира тенденциите на общественото развитие през втората половина на 19 в., не съзира създаването на новата обществена сила — работническата класа — и нейната роля.

Последният сборник новели, с който завършва новелистичното творчество на Г. Келер, е насловен „Епиграма“. Тук основната проблема е противоречието между свобода и общоприет морал, между свобода и традиция в отношенията между мъжа и жената. Свободата се схваща като природа, като естествено изживяване на сетивните нагони в противовес на традицията, на наложния морал. Келер разрешава проблемата в светлината на своето схващане, че всичко, което е естествено, е нравствено. Всяко отклонение от природата води към безнравствено поведение.

Тези новели бележат висок връх в творчеството на писателя не само по разработка на тематиката, но и по език, стил и художествена сила на повествованието.

Последната художествена творба на Келер е романът „Мартин Заландер“, чийто сюжет е почерпен из обществено-политическия живот на кантона Цюрих през 70-те и 80-те години на миналото столетие. Индустрията, търговията и съобщенията вземат неимоверни размери, тънък слой граждани разбогатяват, успоредно с това расте корупцията и отслабва чувството за отговорност. Същите хора, които са били застъпници на демократични права за народа, сега изменят на убежденията си, тикани от алчност и стремеж да богатеят. По това

време в Цюрих се водят шумни процеси срещу чиновници, злоупотребили с обществени и частни пари. Тези събития дълбоко вълнуват писателя-демократ. Той се опитва да открие причините за тази корупция. И чрез своя роман не само дава вярна картина на това състояние в обществения живот, но и остро критикува кариеризма и безскрупулността. Писателят ясно разбира, че буржоазната демокрация се изражда и той изнася на показ слабите ѝ и отрицателни страни, но не посочва някакъв изход и решение. В романа преобладава разсъдъчно отношение към проблемите, липсва свежест и сила на чувствата. Ето защо романът няма успеха на новелите.

През последните десет години от своя живот (умира през 1890 г.) Келер е вече широко известен и утвърден писател — критически реалист. Той свързва сърдечна дружба с Теодор Щорм, Рихард Вагнер и др. и особено с художника Бъоклин. През това време подготвя издаването на своите събрани съчинения, като същевременно не се откъства от борбите на швейцарския народ и остава последователен републиканец и истински демократ. Свобода и хуманизъм образуват духовната атмосфера, в която живее и твори. Писателят, човекът и гражданинът Готфрид Келер са едно неделимо цяло.

Две основни тенденции пронизват целокупното му творческо дело: хуманизъм и демократизъм.

Той отхвърля еснафското тесногръдие на провинциализма, както и индивидуалистичната поза на „гениалност“ и отрицание на всичко народностно. До революцията от 1848 г. той е тясно свързан с немската демократично-революционна литература и философска мисъл, а след революцията не прави компромис с реакцията и свързва своя живот и творчество е демократично-революционните тенденции в развитието на швейцарския народ. Реалистичното възъздаване на швейцарския бит, природа и обществени отношения пронизва творчеството му и същевременно му помага да види тази действителност в нейното многообразие и богатство, с нейните светли и тъмни страни.

Из богатото и многостренно изобразяване на действителността извира хуморът на писателя, хумор, чиито корени не лежат в отчаяние и примирение, а в любовта към народа и убеждението, че истинският демократизъм ще преодолее пагубното въздействие на капитализма, за да се съхранят културните и морални ценности на народа. Това е хумор

на истински хуманизъм, защото писателят вярва в доброто начало у човека.

Разбира се, това оптимистично разбиране не се оправдава, защото Келер не познава законите на капиталистическото развитие и антинародното му отражение върху изкуството. Келер остава докрай истински реалист и възпитател на своя народ, като свързва културата и изкуството с непосредният живот на народа. Всичко велико, което е създало човешкото развитие, е произлязло от народа — това е изконното верую на писателя-демократ. Яснота и пълнота на художественото изображение на действителността е основен принцип на реализма на Келер. Неговото творчество е ценен влог в реалистично-критическата литература на 19 век.

Проф. Стефан Станчев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.